Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, iki 1922-05-10, iš Miuncheno – į Būgius

„Ješčio odno posledneje skazanje“[...]

„Ješčio odno posledneje skazanje“ [1] – ar kaip tenai, o šiandie aš pabaigiau rašyti ir perrašinėti mano straipsnį apie Rolland'o [2] idealizmą [3] – ir pats išsigandau. Tiek laiko aš dieną ir naktį visomis mano mintimis, visa mano siela gyvenau ta šviesia liepsna, – ir šiandie kažkoks kalnas nukrito nuo mano pečių, bet kartu ir viduj pasidarė kažkaip tuščia, nejauku. Kažkur dingo mano pilnybė – rodos[,] kažkam atidaviau pusę sielos ir dabar klausausiu, kaip laikas skamba, kaip paukščiukai už langų po sniegą čirškia – ir taip negerai. Kažkaip nesinori net išsiųst to rašinio – bus kažkaip dar labiau tuščia. Šiandie[,] man rodos[,] aš pirmąkart suprantu, kodel motinos savo kūdikius myli. Šiandie aš baisiai pavargęs. Kodel žmogus negali kūno neturėti – būti vien tiktai mintis – be formos, be sienų, be nuovargio ir nemigos – gyventi tiktai amžinybe, pilnybe ir turiniu!

Ir man baugu šiandie daros! Nežinau[,] ar tu mano laiškus gauni. Vakar gavau nuo tavęs laišką, kuriame tu rašai, kad nuo manęs tik vieną laišką dar tegavai. Iš to sprendžiu, kad tu negavai Klimos [4] laiško, kurį aš tau siunčiau įdėjęs į mano laišką. Aš siunčiau tau express ir apdraustą – bet kadangi buvo express parašyta, tai vokiečiai turbūt pasistengs dukart ilgiau vežti ar visai kur nujos.

O Klima rašė, kad ji gyvena Liubline ir kad negali gauti leidimo važiuot į Karaliaučių, kad gautų leidimą tiktai į Vilnių, bet nežinanti[,] ką daryti.

Aš tau rašiau, kad parašiau Klimai laišką, kad lauktų Liubline, kur jai turbūt atsiųsime leidimą iš lietuvių valdžios, bet nepasilikau jos adreso (išsiunčiau tau atvirutę), tai jai laiško ir negalėjau išsiųsti – baisiai durnai išėjo. Jeigu vokiečiai kur nujojo tą mano laišką, tai iš tikro aš nežinau[,] kas daryti – jos adreso aš niekaip neatsimenu.

Paskui aš tau rašiau dar keletą laiškų. Tavo laiškas ėjo 7 dienas. Nejau mano laiškai eitų ilgiau ar kur dingtų?

Žinai, Vanduk, aš viena tiktai baisiai bijau: dabar Vokietijoje viskas eina be galo brangyn. Daug kasdieninių reikalų[,] dalykų pabrango dvigubai, Berlyne[,] aš manau[,] gal bus dar brangiau, kaip tu gyvensi, kaip tu ištesėsi? Kas čia reikėtų sumanyti, kad tu gautum daugiau piningų – nes jeigu į mėnesį tegausi tiktai 1 200–1 300, tai[,] aš manau[,] Berlyne sunku bus išsiversti. Bent važiuodama iš Lietuvos pasiimk[,] kiek gali[,] daugiau visa ko, kad nereikėtų Berlyne.

Atsimeni[,] Vanduk, seniau, gal prieš mėnesį, gal daugiau dar tu man rašei: „Tavo eilės [5] – Amerikos laikraščiuose – et[,] Baliuk!“ Tuomet man iš tikrųjų buvo negerai, ir aš pats maniau, kad tai yra labai bloga. Bet, žinai, Vanduk, aš manau, kad tai nėra bloga, aš manau – kad tai yra gera. Bloga yra tik tai, kad aš kol kas neišgaliu ko geresnio parašyti. O kad tai yra gera, mane Rolland'as įtikino.

Seniau ir aš buvau toksai siauro literatinio estetizmo patriotas. Maniau[,] jeigu yra jau eilės, tai jos nieku būdu neturėtų tilpti laikrašty, turėtų tilpti tiktai kokioj aukštoj knygoj, mandriame leidiny, kurio… beveik niekas neskaito. Nes menas yra kažkokia šventybė ir t. t. Paskui maniau, kad jeigu dalyvauji tokioj „rašytojų“ kompanijoj, kaip amerikiečių laikraščiai[,] – tai tik savo vardą sutepi. Bet šiandie aš manau, kad jokia kompanija vardo sutepti negali. Man asmeniniai tiktai vienas pavojus yra: aš kol kas dvasiniai esu tiek silpnas, kad nieko žymesnio neįstengiu sukurti ir pavojus tas, kad aš galiu susimaišyti su „kompanija“, kad manęs nebebus galima atrinkti, kad būsiu tiek vertas, kiek visa kompanija. Bet jeigu aš galėtau parašyti ką kilnesnio, tai aš kaip tik norėtau būti spausdinamas Amerikos laikraščiuose, kad eiti į tą publiką, kuriai tie laikraščiai yra skiriami. Tie laikraščiai yra plačiai skaitomi ir žmonės ten labai gyvai reaguoja į laikraščių medžiagą. Ir jeigu aš ką galėčiau

duoti žymesnio šalia Amerikos laikraštinio šlamšto[,] – kaip Tu manai – juk būtų galima ineiti į vieną kitą sielą, būtų galima ją kilnesnian žygin pašaukti. Ir[,] žinai[,] tu, del mano eilių, spausdintų „Naujienose“[,] aš esu gavęs laiškų nuo visai nepažįstamų man žmonių, kurie norėtų jų daugiau skaityti. Juk Lietuvoj skaitytojas niekumet to nepadarys. Bet tu nemanyk, kad aš noriu to pigaus pasisekimo – man „pasisekimas“ [–] tai tuščias žodis, bet[,] man rodos[,] ineiti į sielą tų žmonių, kurie minta Amerikos laikraščiais[,] yra kur kas daugiau, negu būti Lietuvoj gimnazisčių skaitomam!

Vanduk, tu nebark manęs, bet aš noriu pasiteisinti ir noriu pasakyti, kad aš šiek tiek pasikeičiau – nebemanau taip[,] kaip pirma[,] ir noriu tau pasakyti, kaip aš dabar manau. Aš nežinau[,] ar ilgai manysiu, kaip dabar, nes aš dabar esu apsvaigęs, pasigėręs nuo Rolland'o, ir gal mano žodžiais daugiau jo dvasia kalba, bet ką aš padarysiu – jis toks didis, jis toks galingas, jis toks milžinas – aš prieš jį tik galiu nusilenkti! Man rodos[,] aš dabar galėtau sugriauti visus rūmus, kurių pristatė mūsų nuogo estetizmo patriotai, man rodos[,] kad pas mus ne tik gyvenime[,] bet ir poezijoj jau per daug įsivyravo neurastenija ir ištižimas. Mes gyvename nebe altanų gadynę, tuo labiau ne riterių! Bet amžinastį mes galime regėti tiktai pro dabarties prizmą: mes esame žmonės ir kitų galimybių neturime. Bet jei esame žmonės, tai turime gyventi, o ne girtis neurastenija arba išglebimą dainuodami gyvąsias sielas marinti.

Bet tu[,] Vanduk[,] manęs nebark. Mano mintis šiandie skrenda, lekia, aš pats nežinau, kur sustosiu. Tiktai aš šiandie visą dieną susilenkęs ties stalu – kaip sėdžiu jau dvylika valandų – daugiau net – tai net nugarakaulis braška. Bet galva nuostabiai šviesi ir taip daug daug minčių. Jei tik dar galėtau sėdėti, tai[,] rodos[,] visus tomus šiąnakt prirašyčiau – apie ką tik nori. Ir aš bijau nutraukt mano mintį, nes paliks tuoj klaiku-klaiku ir aš imsiu verkti. O tu[,] Vanduk, sakai „manęs nenuskriausk“. Dievuli tu mano, kaip aš Tave galėtau skriausti!

Jei aš klaikumoj verkdamas ant Tavo kelių galvą padėsiu – ar Tau bus skriauda?

Jei aš šiandie toks mažas ir toks pasiilgęs – juk aš turbūt vėlei pernakt negalėsiu užmigti – ir tau dūmosiu – kaip aš Tave galiu nuskriausti!

Vanduk tu mano, tik aš norėčiau karštai karštai tave visą išbučiuoti.

Labanaktis[.]
Bol

Vanduk[,] tu man parašyk visa, ką žinai iš Mykolo Biržiškos [6] biografijos[,] ir tai kaip galima greičiau. Man tai labai reikalinga. Ar gerai? [7]

KOMENTARAI

[1] „Dar liko man tart žodis paskutinis“ – tėvo metraštininko Pimeno žodžiai iš rusų rašytojo Aleksandro Puškino tragedijos *Borisas Godunovas* (scena „Naktis. Čiudovo vienuolyno celė (1603 metai)“) (Aleksandras Puškinas, *Borisas Godunovas*, vertė Jonas Graičiūnas, Kaunas: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1947, p. 20–21).

[2] Romain Rolland (1866–1944), prancūzų rašytojas, muzikologas, meno istorikas.

[3] Balys Sruoga rašė straipsnį apie jį, žr. Balys Sruoga, „Naujas idealizmo istorijos lapas“, in: *Skaitymai*, Kaunas, 1922, kn. 18, p. 74–111; Balys Sruoga, „Naujas idealizmo istorijos lapas“, in: *BSR 6: Literatūros kritika*, 1911–1923, parengė Algis Samulionis, Rimas Žilinskas, redagavo Donata Linčiuvienė, Rimas Žilinskas, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 290–333. Šį straipsnį Balys Sruoga buvo pradėjęs rašyti 1922 m. kovo mėn. pradžioje (žr. Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, 1922 m. kovo mėn. pradžia, iš Miuncheno – į Būgius, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 472, l. 1v).

[4] Klementina Kopystinskaitė, Vandos Daugirdaitės motinos Jadvygos Paulavičiūtės-Daugirdienės globota neturtinga mergina, vėliau tapusi Vandos Daugirdaitės pamote, vadinta Klima. „Klementina Kopystinskaitė buvo mano tėvo šeimininkė Ukrainoje. 1922 m. vasarą ji perėjo slapta sieną į Lenkiją, atsidūrė pas mano tetą Anelę Venordin Liubline ir su mumis susisiekus prašė padėti jai atvažiuoti į Lietuvą. Tėvas klausė, ar aš sutinku ją priimti – man tai buvo didžiausias smūgis, nes dar Ukrainoje ji mane labai vargino (norėjo už tėvo ištekėti), dalinai dėl jos aš nenorėjau grįžti pas tėvą, kai žadėjau, 1918 m. atvykusi į Lietuvą… Bet tėvui buvo reikalinga šeimininkė, savas, žinomas žmogus… Aš jam ūkininkauti nepadėjau, išvažiavau studijuoti į Berlyną, turėjau sutikti. Balys per Joną Navaką išrūpino jai leidimą pereiti demarkacijos liniją, mudu su Baliu buvom nuvažiavę į Vievį jos pasitikti… Aš ją parsivežiau į Bugius. Ji liko ten šeimininkauti, darė mums su Baliu didelius nemalonumus, jau kai mes buvom vedę, pagaliau už tėvo ištekėjo, bet nesiliovė intriguoti ir nuodyti mums gyvenimą. 1944 m. rudenį mums su Dalia pasitraukus į Vokietiją, ji liko su tėvu vargti sudegintuose, karo nualintuose Bugiuose dideliame varge. Tėvas mirė 1946 m., ji dar pora metų gyveno mūsų ištikimų tarnaičių globojama“ (Vandos Sruogienės pastaba, in: *KC PENN*, l. 44).

[5] Balys Sruoga, „Iš cikliaus „Miestas“ „[Žviegia tramvajai, dunda asfaltas]“, in: *Naujienos*, 1922-01-07, Nr. 5. Ekspresionistinės manieros eilėraščių ciklą Balys Sruoga jau buvo parašęs 1921 m. pabaigoje Miunchene, siūlė jį išspausdinti žurnale *Skaitymai*: „atsiųsiu naują eilių pluoštą „Miestas“ – biškį kitoniškas negu iki šiol“ (žr. Balio Sruogos atvirlaiškis Vincui Krėvei, 1921-11-29, iš Miuncheno – į Kauną, in: *LNMMB RKRS*, f. 9, b. 71, l. 1v). Eilėraščių ciklas „Miestas“ greitu metu buvo išspausdintas ir Lietuvoje (žr. Balys Sruoga, „Miestas“, in: *Skaitymai*, kn. 13, Kaunas, 1922, p. 47–50).

[6] Mykolas Biržiška (1882–1962), visuomenininkas, literatūros istorikas, publicistas, nuo 1922 m. – Lietuvos universiteto dėstytojas.

[7] Prierašas pridėtas laiško pirmojo lapo kairėje paraštėje, rašyta vertikaliai.